

Edin Djedović^{*1}

KVEBEK KAO POSEBNA NACIJA U OKVIRU JEDINSTVENE KANADE

Sažetak

Kanada je izrazito heterogena politička zajednica većeg broja etničkih i jezičnih kolektiviteta, u kojoj čak trinaest različitih etničkih grupa prelazi broj od milion stanovnika. Među njima se naročito izdvaja Kvebek kao frankofona provincija sa aspiracijama ka stvaranju nezavisne države. Odnos Kanade kao države i Kvebeka kao njene federalne jedinice se determiniše kao faktor (ne)stabilnosti cjelokupnog državnog sistema. Kanada je izrazito decentralizovana federacija u tolikoj mjeri da se često naziva i konfederacijom. U pogledu jedinstva države naročito se izdvaja Savjetodavno mišljenje Vrhovnog suda Kanade po kojem federalizam, demokratija, konstitucionalizam i vladavina prava, te poštovanje prava manjina funkcionišu simbiotički i čine povezan životni sistem Kanade kao federalne države. Stvarna uloga Vrhovnog suda upravo i jeste zaštita federalizma koji je u Kanadi osigurao nužno potrebno jedinstvo u različitosti koje podrazumijeva, kako priznanje države, tako i zaštitu frankofona putem teritorijalne jedinice Kvebeka kao posebne nacionalnosti u okviru jedinstvene Kanade.

Ključne riječi: federalizam, Vrhovni sud, konstitucionalizam, Kvebek, referendum, nacija

1) *Dr. Edin Djedović, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove Tuzlanskog kantona, ;e_djedovich@hotmail.com

I UVOD

Kanada je površinom od 9.984.670 km² druga po veličini država na svijetu, odmah iza Rusije², a prema podacima popisa stanovništva na dan 10.05.2011. godine imala je 33.476.688 stanovnika.³

Kanada je u pogledu svoga stanovništva izrazito heterogena država, i ponosi se što je više mozaik nego *melting pot* stapanja kultura kao njen susjed SAD-e. Njenu raznolikost pokazuje i činjenica da je više od 200 etničkih grupa definisano popisom iz 2011. godine, od kojih je čak trinaest različitih grupa prešlo granicu od jednog miliona stanovnika.

Po etničkom izjašnjavanju najbrojniji su Kanađani sa 31,50 % (koji su se kao Kanađani izjasnili samostalno ili uporedno sa drugim etničkim potrijeklom npr. Kanađanin i Francuz kao etničke odrednice), zatim Englezi 19,40%, Francuzi 15,13 %, Škoti 14,08%, Irci 13,50 % i Nijemci 9,57 %. Ostale etničke grupe su Italijani, Kinezi, Prva nacija (Sjeverno američki Indijanci), Ukrajinci, Istočni Indijanci, Holanđani i Poljaci.⁴ Po jezičkom cenzusu maternjeg jezika (jezika kojim se najčešće služe kod kuće) engleskim jezikom govori oko 57% građana, francuskim 21,5 %, a jezikom koji nije zvanični ili u kombinaciji sa njim oko 19,5 % građana. Oko 22 miliona građana ili 2/3 se izjašnjavaju kao hrišćani, zatim slijede muslimani sa 3.2%, hindusi 1.5%, sikhi 1.4%, budisti 1.1% i Jevreji 1.0%. Više od 7,8 miliona odnosno gotovo ¼ stanovnika nema religijsku pripadnost.⁵

U ovakvoj situaciji se obično postavlja pitanje odnosa između samih etničkih kolektiviteta u državi, kao i odnosa kolektiviteta sa jedne, naspram građana kao pojedinaca sa druge strane. Također je značajan odnos posebnih teritorijalno-političkih jedinica naspram države.

Naše istraživanje upravo ide u smjeru otkrivanja elemenata koji čine

2) Atlas svijeta za osnovne i srednje škole, „Sejtarija“ Sarajevo 1998 godine.

3) Podaci o popisu stanovništva iz 2011. godine preuzeti sa www.statcan.gc.ca (01.decembar 2016.)

4) Specifičnost izjašnjavanja po etničkom principu jeste činjenica da je svaki građanin mogao svoju etničku pripadnost odnosno potrijeklo vezivati uporedno i za državnu naciju, kao i za kulturnu naciju odnosno poseban etnos. U dubljoj analizi dvojnog identitetit bi se mogao razdvojiti broj stanovnika koji su se izjasnili samo kao Kanađani od onih koji su kombinovali etničku pripadnost. Zbog takvoga odabira i zbir pojedinih procenata premašuje 100%.

5) Podaci o popisu stanovništva iz 2011. godine preuzeti sa www.statcan.gc.ca (01.decembar 2016.)

osnovu državnog sistema i građanstva. Naročito je bitno pitanje zaštite Kvebek-a i frankofona kao teritorijalne, etničke i jezične posebnosti. Također je bitno naglasiti teorijsko i praktično poimanje nacionalnosti u Kanadi. Naprijed navedeni podaci govore o izrazitoj etničkoj i jezičnoj heterogenosti Kanade. Kao takva, Kanada treba da odgovori na pitanje postojanja više etnokulturalnih zajednica, te njihovom „posebnom kolektivnom etnokulturalnom“ statusu i odnosu prema „zajedničkom državnom političkom jedinstvu“. U tome pogledu na problematiko pitanja u startu nudimo pretpostavljeni odgovor da Kanada takav problem rješava snažnom potvrdom zajedništva i priznanjem kolektivne (nacionalne) posebnosti Kvebek-a.

Na osnovu toga, cilj ovoga rada jeste definisanje elemenata i vrijednosti koji u simbiotičkom smislu čine životni sistem funkcionalisanja Kanade kao federalne države. Sljedeći cilj jeste istražiti, obrazložiti i detaljnije približiti uticaj mišljenja Vrhovnog suda Kanade u predmetu „secesije Kvebek-a“ i njegov uticaj na ustavna i cjelokupna društvenopolitička kretanja i odnose anglofona i frankofona. Također, nužno je istražiti političkopravni uticaj rezolucije o narodu Kvebek-a kao posebnoj naciji.

Aktuelnost teme pluralnog federalnog društva svjedoče djela različitih autora od kojih izdvajamo sljedeće.

Urs Altermatt je oblikovao teoriju po kojoj „multikulturalna društva kao političke državnosti mogu preživjeti jedino ako im uspijeva da kulturne i političke identitete razdvoje jedne od drugih, jer na taj način građani posjeduju dvostruku lojalnost: političku i kulturnu.“⁶⁾

Jedan od vodećih kanadskih konstitucionalista *Edward McWhinney* je prije 50-ak godina iznio teorijsko viđenje mogućnosti federacije kao okviра postojanja i zadovoljenja posebnih i zajedničkih vrijednosti te određenih preduslova za takav kontekst i utvrdio da „ako konflikt između partikularističkih, regionalno utemljenih, etničko-kulturalnih ponašanja i vrednota s jedne strane, te cjelokupnog ili većinskog nacionalnog ponašanja i vrednota s druge ne bude toliko ekstreman, nema nikakve sumnje da bi se na federalističkoj osnovi uz uvažavanje odluka sudova u tom procesu mogla

6) Detaljnije vidjeti u U. Altermatt, *Etnonacionalizam u Evropi, Svetionik – Sarajevo*, Jež, Sarajevo 1997.

pronaći uzajamno zadovoljavajuća prilagodba postojanja.⁷

U dijelu diskusije odnosno zaključnih razmatranja dovesti ćemo u ko-relaciju rezultate istraživanja sa navedenim tezama.

Osnov sinteze istraživanja čine rezultati istraživanja dobijenih dogmat-skim, normativnim i sociološkim metodom, te primjenom ostalih (logič-kih) metoda.

1. Ustavne karakteristike Kanade

Ustav Kanade po uzoru na britansku ustavnost nije jedan pisani opći pravni akt najviše pravne snage u državi, nego ga u osnovi čine Ustavni akt iz 1867. godine i Ustavni akt iz 1982. godine, kao i cijeli sistem nepisanih pravila.

Kanada kao federacija se sastoji od 10 provincija (federalnih jedinica): Ontario, Quebec, Nova Scotia, New Brunswick, Manitoba, British Columbia, Prince Edward Island, Alberta, Saskatchewan and Newfoundland and Labrador, i tri teritorije Yukon, the Northwest Territories and Nunavut.⁸

Provincije imaju status federalnih jedinica. Njihov status i nadležnost je zasnovan na Ustavnom aktu iz 1867. godine. Po savremenoj kanadskoj ustavnoj teoriji, provincije se smatraju *kosuverenima*, jer svaka provincija ima svog vladara odnosno predstavnika britanske krune. Teritorije sa dru-ge strane nemaju taj status nego samo ovlaštenja koja im daje federacija.⁹

„Osnova organizacije vlasti u Kanadi jeste princip federalizma. Po ovom principu Kanada je podijeljena u dva ustavno autonomna nivoa vla-sti: federalnu ili centralnu vlast i provincijske vlade.“¹⁰

Nadležnosti savezne države se ogledaju u osnovnim teorijskim postav-kama federalizma po kojima savezna država „kontroliše“ stvari koje su zajedničke cjelini i to: nacionalna odbrana, trgovina između federalnih je-

7) Detaljnije vidjeti u E. McWhinney, „Federal Supreme Courts and Constitutional Review“, „Canadian Bar Review“, sv. 45, br. 3, 578-607.

8) Član 5. Ustavnog Akta iz 1867. godine izmijenjenog amandmanima, sadržan u Constitution Acts 1867 to 1982, „Justice Laws Website, preuzeto sa www.laws-lois.justice.gc.ca (12. januar 2016.)

9) Detaljnije pogledati tekst The Canadian Constitution, izdanje Department of Justice, preuzeto sa www.justice.gc.ca (10. januar 2018.)

10) J. Makarenko, „Federalism in Canada: Basic Framework and Operation“, *University of Lethbridge, Department of Political Science*, 1/2008.

dinica, krivično zakonodavstvo, bankarstvo i novac, pošta, brak, naturalizacija i pitanje stranaca, autorska prava, javna svojina i drugo.¹¹

Nadležnosti provincija se zasnivaju na obrazovanju, zdravstvu, lokalnoj samoupravi, infrastrukturi i drugim naročito kulturnim i socijalnim pitanjima od značaja za provincije.¹²

Kako se nadležnosti provincija ogledaju prvenstveno u obrazovanju, zdravstvu, socijalnim i kulturnim pitanjima, ona nisu bila toliko „bitna“ početkom XX-og vijeka. Naime, kako se svaka država brine o ljudskim pravima *Prve* generacije koja su uglavnom negativna, ljudska prava *Druge* generacije su pozitivna prava i traže akciju države. Kako su ta prava data federalnim jedinicama one se nalaze u ulozi „države“ puno više nego u momentu donošenja ustavnih normi, jer se čovjekove svakodnevne potrebe najviše ostvaruju u organima vlasti njemu najbližim. Međutim, podjeila vlasti između federacije i federalnih jedinica ima izuzetno bitnu ulogu naročito ako se radi o situaciji u kojoj jedna razvijena i etnički homogeno naseljena federalna jedinica traži nezavisnost od države.

Kanadski sistem centra nije toliko razvijen i u njegovojo slabosti se nalazi snaga provincija. Provincije raspolažu sa značajnim nadležnostima, raspolažu sa jakim budžetima, i pojavljuju se kao izuzetno bitni faktori u odnosima između građana i države (koju provincije često „zamjenjuju“). Izborni proces se odvija u provincijama, jer ne postoje političke stranke na nivou federacije već samo na nivou federalnih jedinica.¹³

Zbog različitih faktora Kanada se u svijetu smatra jednom od najdecentraliziranih federacija i čak se zove konfederacija iako to nije. Njen sistem federalizma nije integrisani nego više podijeljeni federalizam, i više počiva na kooperaciji nego na subordinaciji.

Kanadski Parlament je dvodom i sastoji se od Doma komuna i Senata. „Dom komuna trenutno broji 338 zastupnika i proporcionalno predstavlja građane svake provincije i teritorije, dok Senat broji 105 članova i pred-

11) Član 91. Ustavnog Akta iz 1867. godine izmijenjenog amandmanima, sadržan u *Constitution Acts 1867 to 1982*, „Justice Laws Website, preuzeto sa www.laws-lois.justice.gc.ca (12. januar 2016.)

12) Ibid., član 92.

13) Detaljnije o izborima u Kanadi vidjeti u Canada Elections Act iz 2000. godine, preuzeto sa www.laws-lois.justice.gc.ca (12. januar 2016.), te na web stranici www.elections.ca (22. decembar 2017.)

stavlja regije, provincije, teritorije i manjinske zajednice, kako bi svaki region imao jednak broj predstavnika.^{“¹⁴}

Ono što je bitno za kanadski konstitucionalizam sistem, ali naročito njegovu zaštitu jeste da je „Ustavni akt iz 1867. godine ovlastio Parlament da uspostavi Opći žalbeni sud za Kanadu, kao i sve dodatne sude koji će bolje upravljati zakonima Kanade. Na osnovu ovoga ovlaštenja uspostavljeni su Savezni sudovi, Poreski sud i Vrhovni sud Kanade.“^{“¹⁵}

Tako je Vrhovni sud Kanade osnovan 1875. godine, i njegove nadležnosti su se vremenom mijenjale, dopunjavale i širile. Kao vrhovni čuvare zajedništva on je u startu bio sporan. Zanimljivo je napomenuti da je „po-kušaj da se uspostavi takav sud prije 1875. propadao zbog neprijateljskog stava Kvebeku. Postojaо je jak osjećaj u Kvebeku da će predloženi sud predstavljati opasnost za zakonodavne nadležnosti te pokrajine.“^{“¹⁶}

1,2. Kvebek i (ne)zakonita secesija

Kvebek je jedina od 10 kanadskih provincija u kojoj je većinsko (oko 80%) frankofonsko stanovništvo.^{“¹⁷} Kvebek je jedina pokrajina sa zvaničnim francuskim jezikom za razliku od ostalih devet pokrajina i po tome je posebna. Međutim, kako su po „Ustavnim aktima Kanade francuski i engleski zvanični jezici“^{“¹⁸}, borba oko upotrebe jezika u Kvebeku traje, jer anglofoni imaju pravo koristiti svoj jezik u pravosuđu, zdravstvu i obrazovanju, a naročito u općinama u kojima čine natpolovičnu većinu stanovništva.^{“¹⁹}

Kada se govori o odnosu posebnih i zajedničkih elemenata u Kanadi u prvi plan se stavlja pitanje Kvebeka upravo zbog frankofona koji su go-

14) Web stranica Library of Parliament, www.lop.parl.ca (22. septembar 2017.)

15) Web stranica Department of Justice www.justice.gc.ca (15. decembar 2016.)

16) G. Marsh, „The Dominion residuary power and judicial review the courts and the Canadian Constitution“, A Thesis Submitted to the Department of Political Science Faculty of Graduate Studies, in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts, Montreal, Quebec, August 1979.

17) Podaci o popisu stanovništva iz 2011. godine preuzeti sa www.statcan.gc.ca (01.decembar 2016.)

18) Član 16. Poglavlje Kanadska Povelja o pravima i slobodama, Ustavni Akt iz 1867. godine izmijenjen amandmanima, sadržan u Constitution Acts 1867 to 1982, „Justice Laws Website, preuzeto sa www.laws-lois.justice.gc.ca (12. januar 2016.)

19) Charter of The French language, www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca (16. decembar 2016.)

tovo homogeno naseljeni u Kvebeku, za razliku od cijele Kanade u kojoj anglofoni čine većinu. Kada tome dodamo tradicionalno rivalstvo Engleza i Francuza i način na koji su ostvarili svoje interesu u Kanadi, te činjenicu da je Kvebek najrazvijeniji dio Kanade, dolazimo do osnovnih spoznaja o tome pitanju.

Rivalitet Engleza i Francuza u Kanadi „počinje kada i jedni i drugi žele da koloniziraju tu zemlju, u potpunosti ili djelomično unište domorodačko stanovništvo, i ustanove svoju vlast. U toj borbi su Englezi pobijedili Francuze, kojima je nakon poraza bio cilj ostvariti suverenitet nad manjim dijelom kojeg kontrolišu – Kvebekom, međutim sve kanadske zemlje su ušle u novu državu Kanadu (kao dio Britanskog Komonvelta).“²⁰ Nakon toga borba za nezavisnost Kvebeka traje na različite (nenasilne) načine.

U ovome dijelu je nužno prikazati osnovne činjenice i hronologiju referendumu i ukazati na njegovu (ne)zakonitost, kako bi se u nastavku bazirali na odluku Vrhovnog suda i okarakterisali odnose različitih aktera ustavnog sistema u tome pogledu.

Zagovornici nezavisnosti i referendumu se zovu „suverenisti, a njegovi protivnici federalisti.“²¹ Inače, referendum o nezavisnosti Kvebeka je održan dva puta, prvi referendum iz 1980. godine²² i drugi iz 1995. godine. Na oba referendumu su postavljena slična (opširna) pitanja i to da li građani Kvebeka žele da njihova vlada otpočne proces razgovora sa Kanadom koji će voditi ka nezavisnosti Kvebeka kao posebne cjeline uz tjesne veze sa Kanadom u obliku partnerstva ? Na oba referendumu većinski odgovor je bio NE.

Pitanje na referendumu iz 1995. godine je glasilo: „Da li se slažete da Kvebek treba postati suveren nakon što napravi formalnu ponudu Kanadi za novo ekonomsko i političko partnerstvo u okviru zakona koji poštuju budućnost Kvebeka i ugovora potpisano 12. juna 1995. godine ? . Rezultat referendumu je bio tijesan, sa 50,6 % glasova protiv i 49,4% glasova za.“²³ Nakon pokušaja referendumu „kanadska Vlada je Vrhovnom sudu Kanade u okviru pokrenutog postupka postavila tri pitanja:

20) Detaljnije vidjeti u K. Meknot, *Istorija Kanade*, Filip Višnjić, Beograd 2003.

21) Tekst, Separatism in Canada, www.thecanadianencyclopedia.ca (15. novembar 2016.)

22) Tekst, Québec Referendum, www.thecanadianencyclopedia.ca (15. novembar 2016.)

23) R. Hanna, „Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec“, *Maryland Journal of International Law*, Volume 23, Issue 1, Article 9.

1. Da li po odredbama važećeg Ustava Kanade, Skupština ili neki drugi organ vlasti Kvebeka može organizovati i sprovesti secesiju Kvebeka od Kanade unilateralno ?.
2. Da li norme međunarodnog prava daju Skupštini ili nekom drugom organu vlasti Kvebeku pravo da organizuje i sproveđe unilateralnu secesiju Kvebeku od Kanade i da li norme međunarodnog prava daju mogućnost samoopredjeljenja Kvebeku od Kanade na unilateralan način ?
3. Ako su norme Ustava Kanade i međunarodnog prava u koliziji, koje norme imaju prednost ?²⁴

Savjetodavno mišljenje Vrhovnog suda Kanade²⁵ je u osnovi sadržavalo činjenicu da kanadski Ustav ne pozna mogućnost otcjepljenja, ali je isto tako i ne zabranjuje. Vrhovni sud je zaključio da bi izdvajanje Kvebeku bilo ustavnopravno dozvoljeno samo ako bi se prethodno pristupilo reviziji važećeg ustava²⁶. Budući da je Ustav izraz suverene volje naroda pravo građana Kvebeku jeste da na svojoj teritoriji izvrše bilo kakvu ustavnu promjenu koju poželete, uključujući tu i saglašavanje sa otcjepljenjem Kve-

24) Detaljnije vidjeti u Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Supreme Courts Judgments, www.scc-csc.lexum.com (28. novembar 2017.)

25) Radi se o postupku, predviđenom odredbama Zakona o Vrhovnom суду Kanade. Vlada Kanade može pokrenuti pitanje kod Vrhovnog суда Kanade o tumačenju i ustavnosti različitih zakona. Tada Vrhovni суд Kanade iznosi savjetodavno mišljenje u formi presude koja se smatra konačnom i obavezujućom obzirom da potiče od najvišeg суда u zemlji.

Tako u samom tekstu stoji - U nastavku donosimo presudu Suda, The following is the judgment delivered by THE COURT (engleski) , Le jugement suivant a été rendu par LA COUR (francuski).

26) Autorica Hanna Roya M. iznosi zanimljivu tezu po kojoj smatra da iako mišljenje Vrhovnog суда Kanade treba poštovati, bolje bi bilo da je суд tražio savjet nekog međunarodnog tribunalu, čija bi odluka djelovala nepristrasno i koja bi oslabila želju za secesijom. Ovakav stav sa jedne strane dovodi u pitanje najvišu sudsku instancu u državi, ali sa druge strane otvara mnoga pitanja u smislu koji bi to međunarodni organ donio svoju odluku (preporuku ili mišljenje), da li bi ona bila obavezujuća, ko bi osigurao njen provođenje i ko bi štitio aktore u procesu implementacije odluke. Detaljnije vidjeti u R. Hanna, „Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec“, *Maryland Journal of International Law*, Volume 23, Issue 1, Article 9.

U tome pogledu je nužno napraviti i kratku digresiju na neke slične primjere. Tako je npr. međudržavni problem između Švedske i Finske oko statusa Alanda iznesen pred Društvo naroda koje je Rezolucijom iz 1921. godine ustanovilo da pravo naroda na samoopredjeljenje do otcjepljenja nemaju etničke zajednice u okviru države i da Alandi ostaju u sastavu Finske kao demilitarizovano ostrvo. Međutim, dovoljno se prisjetiti i situacije kada je jedan *međunarodni ad hoc organ* u svjetlu Badinterove komisije u procesu disolucije SFRJ 1992. godine konstatovao da jedino građani BiH imaju legitimitet donošenja odluke o budućnosti svoje države i šta se nakon toga desilo.

beka, ali, naglašava Vrhovni sud, „svaki pokušaj da se izvrši odvajanje bilo koje pokrajine od Kanade mora biti preduzet u skladu sa ustavom Kanade jer se u suprotnom krši kanadski pravni poredak.“²⁷ Nakon mišljenja Vrhovnog suda, Parlament donosi Zakon o jasnosti ili jasnoj većini koji daje mogućnost „zakonitog i ustavnog“ otcjepljenja. Po tom zakonu procedura otcjepljenja se ogleda u iniciranju postupka, uticaju Doma komuna, organizovanju referendumu, pregovorima i u konačnici reviziji Ustava Kanade.²⁸ Kvebek je do sada dva puta pokušao neustavno unilateralno otcjepljenje koje je oba puta, što je veoma zanimljivo, voljom samih građana Kvebeka odbijeno. To nam govori da ni građani Kvebeka u momentima izjašnjavanja, čak ni natpolovična (apsolutna) većina njih, nije htjela da se krene sa procedurom traženja nezavisnosti. Sada Kvebek ima zakonsku mogućnost da pokuša i treći put, ali nije to uradio.

Međutim, djeluje da borba oko nezavisnosti u Kvebeku izgleda nikada ne prestaje. U tome smjeru je išlo i priznanje posebnog statusa Kvebeka. Tako je *Quebec National Assembly* u oktobru 2003. godine jednoglasno donijela rezoluciju u kojoj se svečano proglašava: “Narodna skupština potvrđuje da narod Kvebeka čini naciju.“²⁹

Kanadski premijer Stiven Harper je proglašio Kvebek „posebnom nacijom u okviru jedinstvene Kanade dana 22.11.2006. godine³⁰ da bi sutradan Dom komuna na 39-oj sjednici priznao da „Kvebečani čine naciju.“³¹

Nakon ovih događaja postavljaju se razna pitanja, prvenstveno šta znači Kvebek kao posebna nacija u okviru Kanade. Prema našem shvatanju postoji suprotstavljenja mogućnost vrednovanja Kvebeka kao „nacije“ i to:

- Kvebek kao posebna nacija od drugih znači priznavanje *statusa quo* na način da nezavisnost Kvebeka nije moguća i svi pokušaji po tom pitanju su uzaludni, ali da se ipak prizna posebnost Kvebeka u okviru Kanade kao regionala koji naseljavaju etnički Francuzi (fran-

27) Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Supreme Courts Judgments, www.scc-csc.lexum.com (28. novembar 2017.), t. 149.

28) Detaljnije vidjeti u Clarity Act 2000, Published by the Minister of Justice, www.laws-lois.justice.gc.ca (22. januar 2016.)

29) Izjava preuzeta sa www.nelson.com (05. januar 2016.)

30) Izjava preuzeta sa www.canadiandimenzions.com (14. februar 2016.)

31) 39th PARLIAMENT, 1st SESSION, EDITED HANSARD • NUMBER 085, CONTENTS, Thursday, November 23, 2006, www.parl.gc.ca (28. novembar 2017.)

kofoni) tj. da se prizna njihova posebna nacionalnost za razliku od ostatka Kanade,

- Kvebek kao posebna nacija od drugih znači priznavanje posebne nacije na posebnoj teritoriji sa razvijenim aparatom vlasti u labavoj federaciji čiji građani svoju nacionalnost ne vežu za pripadnost državi nego u prvi plan ističu svoje etničko porijeklo; narod je u Evropi postajao nacija u okviru nacionalnih revolucija svrgavanjem kraljeva i stvaranjem sopstvenih država u procesu zvanom jedna nacija -jedna država; u tom smislu uvijek i treba posmatrati naciju koja ili tvori zasebnu državu ili joj je to cilj; vezivanje posebne nacije za posebni teritorij u osnovi želi da postepeno stvara *privid suvereniteta*, odnosno najviše vlasti na određenom području.

Oba mišljenja imaju svoje pristalice i sve zavisi od toga u kojem će se smjeru kretati situacija u Kvebeku. Da li Kvebek kao nacija znači končan ustupak anglofonske većine kako bi Kvebek sebe pronašao u statusu jasno izražene priznate i definisane posebnosti u okviru Kanade, ostaje da se vidi. Naravno, treba imati u vidu da se sve ovo dešava nakon odluke Vrhovnog suda Kanade i donošenja Zakona o jasnosti.

Da li bi se sada Kvebek (kada postoji procedura ustavnog i zakonitog otcjepljenja) odlučio za čin neustavne secesije i kakve bi sve posljedice bile teško je reći. Činjenica je da bi takva odluka dovела pokrajinu u pravnu nesigurnost.

Suverenisti međutim govore da je pravo na otcjepljenje garantovano samo formalno, te da zbog procesa donošenja odluka i (ne)pristanka svih aktera nemoguće ga je izvesti. Međutim, kako takva federalna jedinica nema ustavno pravo na otcjepljenje, ovakav zakon ga ipak nudi što je opet napredak u smirivanju tenzija, i novi kompromis posebnog i zajedničkog, kompromis između opstanka zajedničkih vrijednosti i mogućnosti istupanja iz njih po predviđenoj proceduri. I druge države poznaju slične odluke najviših sudskih instanci, koje su zasnovane na istim ili sličnim obrazloženjima po sličnom pitanju, kao npr. Španija u procesu u kojem Katalonija traži svoju nezavisnost. Kanada je u tom pogledu otišla korak dalje kada daje zakonsku mogućnost sticanja nezavisnosti.³²

32) Kanada je Zakonom o jasnosti definisala proceduru sticanje eventualne nezavisnosti Kvebe ka ili bilo koje druge federalne jedinice. U tom pogledu nije mijenjala Ustavne akte, nego to pitanje riješila zakonom, iako zakon koji tretira ovakvo pitanje svakako spada u *materia constitutionis*.

Nužno je bilo navesti osnovne činjenice i hronologiju procesa traženja nezavisnosti Kvebeka. Međutim, ono što je nama mnogo važnije jesu vrijednosti koje proizilaze iz mišljenja Vrhovnog suda Kanade i implikacije koje one imaju na konstitucionalizam i društvene odnose u Kanadi.

2. Značaj zajedničkih i posebnih vrijednosti na kanadsko heterogeno društvo

Stvarni značaj zajedničkih i posebnih vrijednosti se pokazao indikativnim u slučaju pitanja otcjepljenja Kvebeka, kada su se posebne vrijednosti isticale kao razlog za otcjepljenje, a zajedničke poslužile Vrhovnom sudu kao elementi na kojima počiva federalizam u Kanadi.

Zajedničke vrijednosti očuvanja Kanade i njenih elemenata koji je drže u jedinstvenom sistemu je iznio Vrhovni sud Kanade. Vrhovni sud je definisao Ustav Kanade kao cjelokupan sistem pravila i principa koji uređuju vršenje ustavne vlasti, koji se sastoji od dva ustavna akta i cijelog sistema nepisanih pravila koji predstavljaju temelje ustavne strukture Kanade. To su:

- federalizam,
- demokratija,
- konstitucionalizam i vladavina prava, te
- poštovanje prava manjina.

Navedena načela su osnov tumačenja pisanih pravila, razgraničenja nadležnosti, te usklađivanje obima prava i obaveza institucija vlasti. Vrhovni sud je ustanovio da navedeni principi funkcionišu *simbiotički*, jer ni jedan princip ne može biti definisan niti shvaćen odvojeno od drugih, niti jedan princip može isključiti drugi. Samo zajedno ovi principi čine povezan životni sistem funkcionisanja Kanade kao federalne države i njegog pravnog sistema. U tom smislu ni demokratija Kvebeka na koju se secesionisti pozivaju kada pričaju o referendumu ne može funkcionisati odvojeno od bića kojem smisao daju naprijed navedena načela, a naročito demokratija Kvebeka koja je samo jedan dio demokratije Kanadskog građanstva u cjelini i ne može biti odvojena od nje kao cjeline, naročito ne u pitanjima koja nisu u nadležnosti građana Kvebeka, već izvornog nosioca

suvereniteta – građana Kanade.³³

Upravo su te zajedničke vrijednosti kreirale federaciju na temeljima različitih nacionalnosti i osigurale njen postojanje. U gotovo stotinu i pedeset godina postojanja Konfederacije građani provincija i teritorija su stvorili tjesne veze međuzavisnosti (ekonomske, socijalne, političke i kulturne) bazirane na zajedničkim vrijednostima koje uključuju federalizam kao oblik državnog uređenja, demokratiju kao način života, konstitucionalizam i vladavinu prava kao osnov funkcionisanja sistema i poštovanje prava manjina u izrazito heterogenom ustavnom i političkom sistemu. Zbog toga je Vrhovni sud i zaključio da bi jednostrana odluka građana Kvebeka koja bi vodila ka secesiji dovela u pitanje navedene principe. U odluci Vrhovnog suda i navođenju principa na kojima funkcioniše Kanada izdvaja se termin „zajedno“, kada se kaže da se ni jedan princip ne može posmatrati, djelovati niti vrednovati odvojeno od drugih.

Nužno je insistirati na tim principima i na njihovom „zajedništvu“, jer je upravo Kanada kako je ranije naglašeno mozaik različitosti koji funkcionišu zajedno, jer su „zajedno“ izgradili novu državu i cijeli ustavni sistem čije osnovne odrednice jesu federalizam, demokratija, konstitucionalizam i vladavina prava, te poštovanje prava manjina. Prema mišljenju Vrhovnog suda samo zajedno akteri donošenja odluka u federaciji mogu mijenjati te principe, ili status federacije, jer su ih gradili zajedno, a ne odvojeno, i jer su federacija, federalne jedinice i oblasti u smislu funkcionisanja po navedenim principima postali jedna cjelina koja obuhvata različitosti.

Osim toga, Vrhovni sud je zaključio da važeći Ustav Kanade ne dozvoljava pravo naroda na samoopredjeljenje do otcjepljenja na način da građani jedne federalne jedinice jednostrano donesu odluku o svojoj samostalnosti. Također takva jednostrana odluka nije podržana ni važećim normama međunarodnog prava, koje štiti i daje to pravo narodima pod kolonijalnom vlasti i narodima koje su terorisani i diskriminirani upravo zbog svoje posebnosti. Vrhovni sud je zaključio da se Kvebek ne nalazi u takvoj situaciji.

U Kanadi „nisu postojali niti Francuzi niti Englezi, niti njihove države u smislu savremene državnosti (postojale su njihove upravne teritorije)

33) Iako se kao *de iure* nosilac suvereniteta često pominje britanska Kraljica, jasno je da je *de facto* stvarni nosilac suvereniteta i legitimeta vlasti u Kanadi njeno građanstvo.

prije moderne Kanade, nego samo starosjedioci.^{“³⁴}

U tom smislu Kanada kao federacija je nastala evolutivnim putem ujedinjenjem provincija, ali te provincije nisu imale svoju državnost, nego se radilo o kolonijalnim britanskim ili francuskim područjima.

Svi u Kanadi su zajedno učestvovali u procesu izgradnje ustavnih institucija i samo zajedno ih mogu i modificirati. U tom smislu Ustav Kanade ne daje pravo federalnim jedinicima na samoopredjeljenje, niti se isto može postići u skladu sa normama međunarodnog prava u skladu sa shvatanjem Vrhovnog suda Kanade.

Navedeni principi „održavaju naš Ustav živim udahnjujući mu život.“^{“³⁵}

To su principi na kojima Ustav Kanade funkcioniše i na kojima građani Kanade treba da zasnivaju svoj odnos prema državi i obrnuto. Oni su garancija opstanka kanadskog društva, i razlog zašto ih niko jednostrano ne može raskinuti. Oni su poslužili Vrhovnom sudu kao oslonac održavanja federacije, jer država ne postoji bez njih i obrnuto. Isto je i sa Ustavom kome navedeni principi u svojoj povezanosti predstavljaju osnov, jer „bez sistema ustavne vrijednosti, ustavna praksa će pokrenuti rizik od favoriziranja jedne određene vrijednosti i prava na nepristrasan način i izopačiti ih na nešto sasvim suprotno, u legitimaciju nepravde u ime ustavnog prava.“^{“³⁶}

Posebnih vrijednosti ima više, ali se kao posebnost u Kanadi u okviru našeg istraživanja pojavljuje prvenstveno Kvebek zbog:

- frankofonske odrednice Kvebeka,
- naroda Kvebeka kao posebne nacije,
- homogene naseljenosti Kvebeka frankofonima,
- procesa traženja nezavisnosti,
- nadležnosti i ustavnog statusa pokrajine, te
- odnosa federacije i federalnih jedinica.

Tako je npr. od „Drugog svjetskog rata većina Kanadskih premijera bila

34) Detaljnije vidjeti u K. Meknot.

35) Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Supreme Courts Judgments, www.scc-csc.lexum.com (28. novembar 2017.), t. 50.

36) N. Hiroshi: *The Significance of Constitutional Values*, Constitution and Law IV: Developments in the Contemporary Constitutional State, Faculty of Law Potchefstroom University for Christian Higher Education 2010, 10.

iz Kvebeka i Kvebečani su uviјek bili veoma dobro zastupljeni u Kabinetu, državnim organima vlasti i sudovima.³⁷

Osim toga, posebne vrijednosti su i posebni identiteti izraženi u etničkoj pripadnosti na popisu, jer Kanada nema „narod“ u smislu SAD-a (koji ima narod kao donosioca ustava) jer je u Kanadi i suverenitet dugo vezan za britansku krunu, a ne za narod koji je npr. u SAD-u izborio svoju državu i suverenitet, ovdje je britanska kruna popuštala, tako da je kanadsko građanstvo „multikulturalno“, odnosno nema tu povezanost kakvu ima, narod SAD ili Francuske, prije svega u političkom identitetu pripadnosti državi i narodu države-demosu.³⁸

Vrijednosti federalizma, demokratije, konstitucionalizma i vladavine prava te poštovanja prava manjina koje je Vrhovni sud Kanade potencirao ne štite samo zajedničke, nego ujedno i posebne vrijednosti, navodeći nužnost jedne demokratske i federalne cjeline koja na osnovama konstitucionalizma i vladavine prava uz poštovanje različitosti i manjina drži balans između posebnih i zajedničkih vrijednosti.

Naša argumentacija za ovakav stav se bazira na sljedećem:

- federalizam štiti Kanadu kao federaciju, a ujedno i Kvebek kao federalnu jedinicu,
- konstitucionalizam i vladavina prava štiti Kvebek, njegove nadležnosti, francuski jezik i cijeli sistem frankofona kao „posebnosti“, ali štiti i državu jer se Ustavne odredbe o promjeni odnosa u korist Kanade ili Kvebeka teško mogu desiti,
- demokratija štiti i Kvebek i Kanadu, jer demokratsko donošenje odluka u Kvebiku podrazumijeva pravo njegovih građana da u okviru Ustavom definisane nadležnosti donosi odluke, na isti način kao i pravo građana Kanade kao osnove legitimite cjelokupne vlasti u državi,
- zaštita posebnosti se ogleda u statusu Kvebeka i frankofona (koji su

37) Tekst, The Question of Quebec sovereignty:Reference the secession of Quebec, „Ontario justice education network“, www.ojen.ca (22. decembar 2016.)

38) Detaljnije vidjeti u W. Kymlicka, *Multikulturalno građanstvo*, Jesenski i Turk, Zagreb 2010 i P. Russell, „Can the Canadians Be a Sovereign People ? The Question Revised“, *Canadian Journal of Political Science* 24/1991.

statistički, ali ne i statusno manjina), kao i Indijanaca i drugih domorodačkih naroda, koji čine kanadski mozaik, jer je zaštita manjina korektiv većinskom načinu odlučivanja.

Međutim, zahtjevi za nezavisnost Kvebeka nisu nestali i temelje se na sljedećem izvornom objašnjenju: „Kvebek kao nacija ne može više postojati u kanadskoj federaciji; to bi trebalo biti sasvim jasno do sada. Međutim, postoje Kvebečani koji su, iz straha ili osjećaja mržnje prema sebi, i dalje slijepi na ovu očiglednu činjenicu i dalje smatraju da je kompromis moguć, ili, kao što je to slučaj sa našim trenutnim premijerom, nemaju više nikakvih zahtjeva. Ovakva vrsta potpune kapitulacije je put u propast za Kvibek. Kvebek mora proglašiti da će biti suverena država u cilju da se osloboди od ovog odnosa dominacije i postoji kao slobodan narod. Ne можемо се у потпуности stopiti u centralizovanu Kanadu bez gubitka наše posebnosti i asimilacije. Kanađani су jasno rekli NE priznavanju Kvebeka kao nacije (države) u Kanadi, tako da je jedino logično, realna alternativa kapitulaciji i asimilaciji je nezavisnost za Kvebek.“³⁹

Nužno je iznijeti kritički osvrt na tri bitna pitanja koja proizilaze iz „pitanja nezavisnosti Kvebeka“, a na koja različito gledaju pristalice zajedništva i posebnosti i to:

- preglasavanje Kvebečana,
- ekonomski autonomija, te
- sveukupna zatočenost Kvebeka unutar Kanade koja prijeti njihovoj asimilaciji.

Vrhovni sud Kanade je predstavio osnovne karakteristike federacije i njenog Ustava koji predstavlja živu materiju odnosno *krvotok* (life blood) kanadske ustavnosti i pravila ponašanja u zajednici. Sa druge strane Kvebečani tvrde da su preglasani u zajednici te da Vrhovni sud nije uopšte uzeo u obzir njihovo mišljenje. Vrhovni sud nije tražio niti vrednovao mišljenje Kvebeka kao pokrajine, Kvebečana kao „građana“ ili frankofona kao etnokulturalne zajednice ili nacionalne grupe. Sud nije uzeo u razmatranje mišljenje bilo kojeg drugog kolektiviteta. Sud je definisao elemente na kojima počiva kanadski federalizam, osnovne akte međunarodnog prava,

39) Tekst, The problem with Canadian federalism Survivance versus Ambivalence, [www.whyquebecneedsindependence.blogspot.ba](http://whyquebecneedsindependence.blogspot.ba) (01. februar 2016.)

te suštinu odnosa u federaciji po kojima Kvebek nema pravo na unilateralnu secesiju jer bi time nepovratno oštetio principe na kojima Kanada funkcioniše i takav akt ne bio bi u skladu sa Ustavom Kanade niti aktima međunarodnog prava. Vrhovni sud Kanade se, prema našem shvatanju odlučio na ovakav potez jer je njegova uloga da štiti kanadski ustavni poređak i državu što podrazumijeva i štićenje kako federacije tako i federalnih jedinica. Vrhovni sud Kanade ne odlučuje na način koji predstavlja koncijacijska demokratija i koji bi htjeli separatisti, koja bi pojedinim sudsijama kao pripadnicima kolektiviteta davala pravo veta na odluku, i time spriječila „preglasavanje“. Vrhovni sud Kanade je najviši stepen zaštite ustavnosti, i štiti njenu ustavnost koja se sastoji kako od zajedništva, tako i od posebnosti.

Tako „princip federalizma prepoznaje različitost komponenata koji čine Konfederaciju i autonomiju provincijskih vlada da razvijaju svoje zajednice u skladu sa svojim nadležnostima.“⁴⁰ Ustavni poredak kojeg je sud dužan da brani se zasniva na vrijednostima koje kanadskom konstitucionalizmu daju osnovni smisao, a koji ujedno onemogućavaju jednostrane prekide takvih odnosa putem protuzakonite secesije. Kako sud ipak štiti provincije on je ostavio mogućnost i zakonskih uslova eventualne nezavisnosti, koji su naknadno pretočeni u Zakon o jasnosti ili *Clarity Act* koji reguliše proceduru koja bi provincijama omogućila nezavisnost od Kanade.

Kanada je svjetska ekonomska velesila, posmatrano po parametru članstva u organizaciji G7, sedam najrazvijenijih zemalja svijeta.⁴¹ Međutim, kako tumače Kvebečani suverenisti⁴² ekonomija Kanade kao jedinstvo ne postoji nego postoje različite ekonomije provincija koje ekonomiju Kanade čine samo u zbiru, ali ne i u strukturi. To je jedan od razloga zašto Kvebek treba biti nezavisan i sam raspolažati svojim prirodnim resursima. Međutim, na ovakve konstatacije se postavlja logično pitanje zašto u slu-

40) Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Supreme Courts Judgments, www.scc-csc.lexum.com (28. novembar 2017.), t. 56.

41) *Grupa sedam država (The Group of Seven – G7)* je neformalna grupa najrazvijenijih ekonomija svijeta koju čine Kanada, Francuska, Njemačka, Italija, Japan, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države. Upravo će Kanada biti domaćin samita u gradu Charlevoix, u Kvebeku, koji će se održati u periodu 8-9. juna 2018. godine, detaljnije vidjeti na web stranici www.g7.ca (15. april 2018.).

42) Kao npr. u tekstu The problem with Canadian federalism Survivance versus Ambivalence, www.whyquebecneedsindependence.blogspot.ba (01. februar 2016.).

čaju potencijalne „nezavisnosti“ Kvebek i dalje želi da ostvaruje tjesne partnerske ekonomske veze sa Kanadom kako to definiše već postavljeno referendumsko pitanje.⁴³

Ovakav odnos Kvebek postavlja jer se radi o interesima koji rukovode cijelim svijetom, pa tako i ovim pitanjem. Naime, potencijalna nezavisnost jedne provincije, koju je Vrhovni sud te države ocijenio kao nezakonitu i protuustavnu (protivnu tekstu Ustava, ali što je još važnije i njegovom „duhu“) iako primamljiva nacionalistima, dovodi u znak pitanja društveni i ekonomski opstanak te provincije. Ukoliko bi se nezakonito odvojila od te države, ona odjednom gubi sve benefite koje je po tom osnovu ostvarivala, a naročito ekonomske. Posebno je pitanje međunarodnog priznanja, intervencije Kanade i drugih pitanja u slučaju nezakonite secesije. To pitanje se pojavljuje i u evropskim državama kao što su npr. Velika Britanija ili Španija čiji nacionalistički pokreti za osamostaljenjem Škotske⁴⁴ i Katalonije⁴⁵ također često tvrde kako se njihova ekonomija ne može razvijati u okvirima „druge“ države, ali kada bolje razmisle većina njih uvidi da bi sami puno više izgubili na tom planu.

Prema trenutnim ustavnim rješenjima nadležnosti države i federacija je teško mijenjati. Zbog toga se u Kvebeku tvrdi da je upravo Kvebek taoc takve situacije jer se balans ne može mijenjati u njegovu „korist.“ Međutim, postoji i druga strana medalje koja govori o tome kako je teško promijeniti taj balans u korist federacije. Na taj način je i Kanada „zatočena“ isto kao i Kvebek u trenutnom balansu snaga i odnosa. Posebno je simptomatičan populistički govor separatista o centralizovanoj Kanadi i asimilaciji frankofona iako naše tumačenje normi ustavnog prava Kanade upućuje na sasvim suprotan zaključak.

43) *Do you agree that Quebec should become sovereign after having made a formal offer to Canada for a new economic and political partnership within the scope of the bill respecting the future of Quebec and of the agreement signed on June 12, 1995 ?.*

44) Referendum o nezavisnosti Škotske iz septembra 2014. godine, koji je organizovan uz pristup Vlade Ujedinjenog Kraljevstva i koji građani nisu podržali glasajući u većini za odgovor „NE“ na pitanje - Da li Škotska treba biti nezavisna država?

45) Španija je najizrazitiji primjer zahtjeva za osamostavljenjem jedne regije iz sastava države u Zapadnoj Evropi u toku 2017. godine, čija regija Katalonija traži nezavisnost, a Ustavni sud Španije takve zahtjeve deklariše kao neustavne.

3. Opstanak federacije

Nakon dva neuspjela pokušaja referenduma o nezavisnosti Kvebeku, odluke Vrhovnog suda Kanade da je jednostran čin referenduma o otcjepljenju protuustavan, stvaranjem zakonskih mogućnosti za otcjepljenje, ali i pada podrške za nezavisnost te određenog redefinisanja odnosa u smislu Kvibečana kao nacije moguće je konstatovati da se trenutni odnosi u Kanadi uklapaju u McWhinijev i Altermattov okvirni teorijski sistem. Kada uđemo u dublju analizu tih odnosa izdvajamo sljedeće:

- u toku 2014. godine u Kvebeku su održani vanredni parlamentarni izbori, kao svojevrstan referendum o budućnosti provincije na kojima je većinu osvojila „Liberalna partija Kvebeku, koja se zalaže za federalnu državu, čime je eliminisana mogućnost da bi u nekoliko narednih godina mogao da se održi referendum o otcjepljenju Kvebeku od Kanade“⁴⁶; građani Kvebeku su nakon propalih referenduma i mišljenja Vrhovnog suda pokazali svoju realnost, poštivanje odluke Vrhovnog suda, nužnost dijaloga i odbacili pozive u nepoznato; za to su na političkom planu dobili „nagradu“ u vidu priznanja posebne nacije unutar jedinstvene Kanade što stoji u korelaciji sa trenutnim stanjem zadovoljstva,
- Vrhovni sud Kanade je u vjerovatno najvažnijoj odluci u svom postojanju potvrdio elemente i vrijednosti koji predstavljaju samu osnovu ustavnog sistema Kanade koje tretira kao zajedničku stečevinu države i građana, ali i provincija, područja i kolektiviteta, odnosno cijele Kanade,
- sva dešavanja oko pokušaja referenduma nije pratilo veće nasilje, jer odnosi nisu u tolikoj mjeri radikalizovani,
- ekonomski stabilnost i moći Kanade kao svjetske ekonomski velesile, a time i Kvebeku koji je po ekonomskoj moći iznad kanadskog prosjeka ostvaruje pozitivan uticaj na demokratiju i stabilnost sveukupnih društvenih odnosa, iako može izgledati i obrnuto kada se neko osjeća po tom pitanju ugroženim i smatra da sam može bolje,
- ne postoji susjedna „matična frankofonska“ država koja po pravilu dovodi do posebnih tjesnih veza između matične države i nacional-

46) Tekst, U Kvebeku slavili antiseparatisti, neće biti referendum, www.nezavisne.com (08. januar 2016.)

ne manjine u drugoj državi; u tom smislu često se zaključuju bilateralni ugovori zaštite određenih nacionalnih grupa, a često matična država učestvuje kao stranka u postupku u okviru multilateralnih (međunarodnih) pregovora o statusu određene zajednice; nerijetko, matična država podržava i podstrekava separatističke ideje u skladu sa iredentističkim idejama o ujedinjenju i etatiziranju nacije. Iako postoji susjedna anglofonska država, Kanada se nikada u tom smislu nije vezivala niti poistovjećivala sa SAD-om; kanadski odnosi sa inostranstvom su vezivani za Evropu, odnosno za London kao suverena i Francusku kao matičnu zemlju Kvebečana.

Sveukupnost ovih elemenata uz primat odluke Vrhovnog suda i njenog poštivanja doveo je do okolnosti koje idu u prilog federalizmu koji posjeduje tu mogućnost da u jednom pravnom i državnom sistemu drži na okupu zajedničke i posebne vrijednosti u manje ili više izbalansiranom odnosu. U Kanadi taj odnos jeste vrlo dobro izbalansiran, sa vrijednostima i elementima koji sa jedne strane štite i potvrđuju zajedništvo, a sa druge strane vrlo jasno definišu i izdvajaju posebnosti.

Noviji istorijat Kanade počinje kada su Englezi i Francuzi okupirali tu zemlju, u potpunosti marginalizirali zatečene Indijanske domoroce i počeli borbu za prevlast. U toj borbi su Englezi pobijedili Francuze i od tada traje njihov rivalitet i neprijateljstvo, koje od poraza frankofona u Kanadi nije dovodilo do težih sukoba.⁴⁷ To je samo nastavak priče o rivalstvu Engleske i Francuske u Evropi i ostatku svijeta i posljedicama koje su oni ostavljali iza sebe (u Libanu, Palestini, drugim dijelovima Bliskog Istoka, dijelovima Afrike i drugdje).

Simptomatična je činjenica da se države Zapadne Evrope često predstavljaju kao izvorišta moderne demokratije što one u pravilu i jesu, ali to nekada djeluje kao paradoks jer se npr. Velika Britanija i Francuska promovišu kao države koje su u okvirima međunarodnog prava priznale pravo naroda na samoopredjeljenje do otcjepljenja od kolonizatora što se vrednuje kao izuzetno civilizacijsko dostignuće, a sa druge strane kolonizatori su bili upravo oni.

Iako Kvebek posjeduje široke ustavne nadležnosti i generalno gledano „dobar položaj“ u federaciji ipak se pojavljuju želje za stvaranjem neza-

47) Detaljnije vidjeti u K. Meknot.

visne države koje se temelje prvenstveno na isticanjem prevlasti anglofona i mogućnosti asimilacije. Inače, kada govorimo o asimilaciji, bitno je istaći obavezu migranata da poznaju (u minimalnom obliku) jedan od dva zvanična jezika Kanade kako bi mogli normalno komunicirati, i ostvariti privrženost državi Kanadi kroz poštivanje njenih propisa.

Smatramo da asimilacija Kvebeku u tom pogledu nije moguća upravo radi toga što je dobro zaštićena federalna jedinica u okviru Kanade. Strah od asimilacije je proporcionalan strahu od secesije tako da se i oni nalaze u nekoj vrsti balansa i ni jedno nije realno za očekivati, barem u skorijem periodu, naročito kada je riječ o Kvebeku, koji će ostati u balansu između između asimilacije i secesije odnosno kao posebna nacija u okviru jedinstvene Kanade u homogeno naseljenoj federalnoj jedinici u okvirima koordiniranog federalizma.

Sa druge strane postoje faktori jedinstva koje je naveo Vrhovni sud. Osim toga, iako je Kvebek izrazito homogena frankofonska federalna jedinica, u oba pokušaja organiziranja referendumu pristalice secesije nisu dobile apsolutnu podršku građana Kvebeku (50% plus 1) iako se na prvi pogled čini da bi ta većina trebala i mogla biti i kvalifikovana (2/3 ili 3/4). Ova izjašnjavanja su pokazala da u Kvebeku ne postoji jasno izražena i definisana želja za secesijom, nego više za garancijom prava te jačanjem i isticanjem položaja unutar Kanade. Zadnja dešavanja to upravo pokazuju, kada je priznavanjem posebnog statusa Kvebeku unutar jedinstvene Kanade, ponovo jasno istaknuta i zajednička vrijednost jedinstvene Kanade, ali i posebna vrijednost ili specijalni status Kvebeku kao posebne nacije. Time je podrška političkoj partiji koja se zalaže za secesiju znatno opala.

Na taj način je ponovo došao do izražaja izbalansiran odnos posebnih i zajedničkih vrijednosti. Međutim, ono što je još bitnije, taj korak bi mogao predstavljati historijski pomak ka smirivanju prilika u Kanadi. Prema našem mišljenju ovime su riješene osnove problema ili straha koji je vodio dosadašnje prilike. Zašto smatramo da je tako. Naime, kada pogledamo zahtjeve i Kanade i Kvebeke jasno je da ih postoji mnogo. Većina je riješena federativnim oblikom državnog uređenja. Glavno pitanje ili „briga“ Kvebečana jeste da frankofoni ne postanu nacionalna manjina, da ne izgube svoj identitet i da ne budu asimilirani. Njihov glavni oslonac u toj borbi jeste autonomija u Kvebeku kao federalnoj jedinici u kojoj su oni pretežno naseljeni, te što labavija federacija. Sa druge strane glavna briga države je-

Kvebek kao posebna nacija u okviru jedinstvene Kanade

ste poziv na njeno cijepanje i raspad, koji bi u slučaju (naročito neustavne) secesije Kvebeka ugrozio postojanje izrazitog heterogenog društva i donio nesagledive posljedice za budućnost Kanade.

Osnovne polazne pretpostavke i zahtjevi su redefinisani i potvrđeni, jer priznavanje Kvebeka kao *posebne nacije u okviru jedinstvene Kanade* definitivno potvrđuje njihove zahtjeve u Kanadi. U nekom smislu to je nešto najviše što su anglofoni mogli ponuditi, a najmanje što su frankofoni mogli prihvatiti kako bi svi barem trenutno bili zadovoljni.

Kvebek i frankofoni čine posebnu naciju u okviru Kanade čime je garantovan njihov ustavni status i onemogućen gubitak njihovog „nacionalnog“ identiteta.

Okvir zadovoljavanja interesa frankofona i Kvebeka jeste jedinstvena Kanada čime se potvrđuje država, njen suverenitet i teritorijalni integritet u okviru kojeg se ustavno regulišu posebne i zajedničke vrijednosti.

Upravo na navedenim argumentima temeljimo naš stav da bi ovo priznavanje moglo predstavljati trajnu vrijednost i *novi konačni balans* posebnih i zajedničkih vrijednosti u Kanadi. Pod smisлом konačni smatramo na okvirni odnos zadovoljstva koji nužno definiše i taj odnos. Naime, ako i Kanada i Kvebek prihvate poseban status Kvebeka u okviru Kanade, to bi značilo konačno odustajanje od ideja o nezavisnosti i konačan pristanak na poseban status Kvebeka, odnosno dogovor o novom balansu odnosa.

Naravno, sve opet zavisi od toga kako će izgledati elementi i vrijednosti koji utiču na taj odnos i hoće li se i kako taj princip interpretirati u praksi. Kanada je pronašla svoj put kojim je maksimalno priznala posebnost, ali i očuvala zajedničke vrijednosti. U tome je presudnu ulogu odigrao Vrhovni sud koji je potencirao zajedničke vrijednosti novije historije Kanade na kojima Kanada treba tražiti osnov daljeg ustavnog i političkog razvoja. Međutim, u stavovima Vrhovnog suda se mogu pronaći i posebne vrijednosti, kako smo već ranije govorili. Osim toga, Vrhovni sud je naglasio da se ta volja ipak ne može ignorisati, ali da je treba uokviriti u ustavni poređak Kanade. Po tom osnovu je i donesen Zakon o jasnosti koji predviđa mogućnost zakonskog i ustavnog otcjepljenja, ali su nastavljeni i politički pregovori koji su doveli do priznavanja naroda Kvebeka kao posebne nacije.

Postojeći okvir ima kapacitete da zadrži ovakav balans naročito što tre-

nutna situacija i najnovije istraživanje javnog mnijenja pokazuje da dvije trećine stanovništva ne želi da se pitanje referenduma ponovo pokreće.⁴⁸

To je upravo prema našem mišljenju posljedica uspostave novog balansa i smanjenog osjećaja ugroženosti i opstanka, ali i potrebe za takvom odlukom koja predstavlja dio „strategije opstanka Kanade kao multinacionalne federacije u XXI-om vijeku.“⁴⁹

„U Kvebeku trenutno ne postoji veliki entuzijazam za treći referendum. Partija Kvebečana je izgubila izbore u aprilu (2014. godine), dijelom zbog toga što ponovo povlači pitanje referenduma. Mnogi su se sada pomirili sa statusom quo – nekom vrstom nezavisnosti koja se odnosi na priznavanje kulturne baštine i nasljeđa Kvebeka, ali ne i onom vrstom pune nezavisnosti – suvereniteta koja može ugroziti ekonomsku budućnost svojih građana.“⁵⁰

Na tom putu jeste i narativa Filipa Kuliarda, lidera Liberalne partije Kvebeka da želi potpisati „ustavni sporazum“ na 150 rođendan Kanade 2017. godine.⁵¹

U kanadskoj literaturi se mogu pronaći i razmišljanja koja poseban status Kvebeka ne vide samo u izjavama i teoriji nego u praksi odnosno promjeni Ustava Kanade i to konkretno u asimetričnoj federaciji, efektivnom provinčijskom vetu i konačnom ustavnom definisanju navedenih stvari.⁵² Takva pitanja predstavljaju pravi izazov za Kanadu i proizilaze iz potrebe i mogućnosti federalizma za stalnim promjenama kako bi se očuvao njegov smisao.

48) Ibid.

49) Tekst, The Quebec question, after Scotland's vote, A strategy for keeping Canada whole in the 21st century, www.thestar.com (11. januar 2017.)

50) Tekst, Neverendum referendum: Voting on independence, Quebec-style, www.bbc.co.uk (22. januar 2017.)

51) Naime, „U novembarskoj noći „dugih noževa“ 1981. godine, Pjer Eliot Trudeau, Žan Kretien i devet premijera odustalo je od Kvebeka i potpisalo ustavni sporazum koji će na kraju postati Zakon o Ustavu iz 1982. godine. U teoriji i praksi, to nikada nije ni bilo bitno, jer je Kvebek i dalje dio Kanade i obavezuje ga njegov vrhovni zakon - oni koji kažu Kvebek je odvojen ili isključen iz Ustava, jer ga nikada nije potpisao se doima kao potpuna besmislica. Pitanje Kvebeka koji nije potpisao taj sporazum je potpuno simbolično.“ Tekst It's Time for Quebec to Sign the Constitution, preuzeto sa www.huffingtonpost.ca (22. januar 2016.) Međutim, ono što jeste bitno je činjenica da se ustavni sistem Kanade naspram Kvebeka često definiše kao „okov“ jer je nametnut i Kvebek na njega nije dao pristanak. Samim time ne može biti ni demokratski, smatraju secesionisti.

52) B. Pelletier, „Quebec's Place in the Canada of the Future“, *Working Paper, Queen's University*, 7/2001.

U tom pogledu postoji mišljenje kako u okviru federacije ima još „mesta“ za posebnosti odnosno za porast njihovog uticaja naspram zajedništva, koje bi moglo započeti sa asimetričnim statusom Kvebeka. Pitanje je kako bi se taj „prazan prostor“ za koji se smatra da ostavlja mogućnost dodatnog jačanja Kvebeka ili (i) drugih provincija u okviru jedinstvenog sistema popunio i čime bi rezultirao. Osim toga kako bi na takav čin reagirale druge provincije i druge posebnosti. Moguće da bi ovakav položaj građani Kvebeka priželjkivali kad već nije realno očekivati njihovo osamostaljenje. Međutim, pitanje je kako bi na ovakve zahtjeve reagirali ostali sudionici federacije. Da li bi i ovakav zahtjev doveo u pitanje principe na kojima funkcioniše kanadska federacija i da li je promjena Ustava Kanade realna ? Ovo su pitanja koja bi svakako mogla opterećivati ustavnost Kanade u XXI-om vijeku.

Međutim, prema našem mišljenju najvažnije pitanje je sljedeće: ako je već priznat poseban status Kvebeka i njegovih građana kao posebne nacije unutar jedinstvene Kanade, da li se radi samo o psihološkom i teorijskom zadovoljenju, ili taj poseban status nužno povlači i opšte pozitivnopravne norme koje regulišu taj status koji bi pomjerio balans u korist samo jedne posebnosti u Kanadi ? Ako su se građani Kvebeka pomirili sa ostankom u Kanadi (i ne žele nikakve avanture naročito na neustavan način) navedeno pitanje bi moglo u budućnosti opterećivati osjetljivi odnos Kanade i Kvebeka jer će se postaviti pitanje šta znači krilatica „posebna nacija u okviru jedinstvene Kanade.“ Također se postavlja zanimljivo pitanje da li su i anglofoni koji žive u Kvebiku sada postali nova nacija, ili su to samo frankofoni ?

Postoje međutim i radikalna mišljenja da ideja o nezavisnosti Kvebeka nikada neće prestati da postoji i da trenutno raspoloženje građana samo pokazuje ogorčenje politikom koja ih vodi i gubljenjem povjerenja u političare, te da građani ne žele još jedan poraz i da je nužno čekati povoljniju situaciju. Ta ideja je osnov života Kvebeka i temelji se na sljedećem „Ono što je jasno jeste da Kanađani odbacuju postojanje Kvibečana kao naroda ili nacije. Oni su odbacili bikulturalni aspekt federacije naglašen Laurendeau-Duntonovom komisijom. Oni su odbacili asimetrični federalizam koji je promovirala Pepin-Robarts komisija. Oni su mijenjali Ustav bez pristanka Kvibečana i protiv volje njihove Narodne skupštine. Oni su nametnuli novi ustavni poredak koji ne priznaje postojanje naroda Kvebeka,

ne ispunjava istorijske zahtjeve Kvebeku, i ne odražava njihove interese. Oni su odbacili klauzulu različita društva koje je sadržano u Meech sporazumu. Čak su pokušali osporiti moralno pravo na samoopredjeljenje u Kvebeku stavljanjem stvari u ruke Vrhovnog suda.⁵³

Sa druge strane, u Kanadi nema političkih stranaka na državnom nivou, naročito je izražena dvojezičnost uz specifičnosti frankofonskog Kvebeku, Kanada nema sistem nacionalnog jedinstva kao SAD-e, postoji izraženo rivalstvo između anglofona i frankofona, federacija je izrazito decentralizirana da se često zove i konfederacijom. Svi navedeni faktori ukratko oslikavaju prisutnost posebnih vrijednosti.

Ono što čini „novi balans“ u Kanadi poslije dvaju neuspjelih referenduma i mišljenja Vrhovnog suda jeste priznavanje Kvebeka kao posebnog društva i posebne nacije u okviru jedinstvene Kanade, što bi moglo u teorijskoj i praktičnoj ravni zadovoljiti obje strane jer se radi o određenom političkom kompromisu. Ovakav čin se smatra političkom ustupkom Kvebeku kako bi se jednom završilo sa pričom o referendumu.

Predstaviti narod Kvebeka kao naciju je izuzetno osjetljivo naročito zbog pitanja u kojem smjeru interpretacija ili oživotvorenje „nacionalnosti“ u pravnom sistemu Kanade može ići. Za sada nam djeluje više kao psihološki momenat i podstrek konačnom smirivanju stanja. Sve će zavisiti od toga da li će građani Kvebeka kao posebna nacija ostati „psihološki faktor zadovoljenja“ ili će uslijediti pokušaj „etatiziranja nacije.“

Jasan je naš stav koji osuđuje i pokušaje asimilacije sa jedne i pokušaje unilateralne neustavne secesije sa druge strane. Takav stav uvijek treba znati, te naročito kritikovati svaki pokušaj tih radnji, jer šteti uspostavi optimalnog balansa koji je nužan za funkcionisanje heterogenog društva.

Kvebek i njegovi građani – frankofoni moraju sačuvati svoj identitet, jezik i kulturu. Oblik te zaštite jeste Kvebek kao federalna jedinica sa „jakim“ statusom u okviru Kanade kao federacije. Sa priznavanjem naroda Kvebeka kao nacije (koje do kraja nije razjasnilo sve apskete toga priznanja i koje će i dalje zasigurno biti premet rasprava) Kvebečani svoj status i opstanak mogu ostvariti u trenutnim uslovima. „U sastavu vlade Kvebeka je i Ministarstvo međunarodnih odnosa i Frankofonije, zahvaljujući čemu

53) Tekst, The problem with Canadian federalism Survivance versus Ambivalence, www.whyquebecneedsindependence.blogspot.ba (01. februar 2016.)

ona razvija vlastitu spoljnu politiku, prvenstveno baziranu na saradnji sa zemljama francuskog govornog područja. Provincija ima 28 predstavnštava širom svijeta, među kojima je 11 vladinih kancelarija i sedam kancelarija za privrednu saradnju“.⁵⁴

To samo potvrđuje našu tezu da Kvebek ima adekvatan ustavni status u Kanadi koji ne dozvoljava njegovu asimilaciju niti unitarizaciju države.

Zanimljivost jeste i činjenica da Francuska (kao njihova matična ili boљe reći izvorna država) ne poznaje ni približno takvu vrstu autonomije u svom unutrašnjem unitarnom ustavnom uređenju za Korzikance, Bretonce ili Alzašane kakvu imaju Kvebečani u Kanadi.⁵⁵

Ipak, možemo zaključiti dvije stvari. Prvo, jeste da dokle god odnosi budu uokvireni u McWhinijevu generalnu teoriju i budu posjedovali trenutne elemente i vrijednosti balans između posebnih i zajedničkih vrijednosti i cijeli sistem će funkcionsati. Drugo, svaka radikalizacija odnosa, novi pokreti ili veći ratovi u svijetu, kao i veće svjetske ekonomske krize bi mogli iz korijena urušiti stečene odnose.

Osim toga zahtjev Kvebeka, naročito onaj koji bi ostvario svoj cilj i doveo do nazavisnosti bi vrlo lako pratili zahtjevi i drugih posebnosti, naročito autohtonog stanovništva ka većoj autonomiji i labavoj federaciji. Kanada se u svojoj različitosti nalazi pod udarom jer nije uspjela razviti sistem federalizma i pripadnosti državnoj nacionalnosti koji ima npr. njen jedini kopneni susjed SAD u kojem *melting pot* proces omogućava da se svi građani smatraju Amerikancima, u kojem su očevi osnivači bili Amerikanci i čiji Ustav počinje riječima „Mi narod SAD-a ...“⁵⁶ i u kojem federacija ima primat nad federalnim jedincima. Sve to u Kanadi nije slučaj pa bi eventualna nezavisnost Kvebeka mogla otvoriti proces koji bi totalno destabilizirao državu.

Historijat nastanka i razvoja države i njen oblik državnog uređenja je obilježen procesom kolonizacije Sjeverne Amerike u kojem je došlo do sukoba između Engleza i Francuza oko ostvarivanja interesa u današnjoj

54) Tekst, Kvebek (ni)je Katalonija, *Moj Nedeljnik*, (04. decembra 2017.)

55) Naročito imajući u vidu činjenicu da je Evropska povjela o regionalnim ili manjinskim jezicima potpisana od strane Francuske 07.05.1999. godine, ali da još uvjek nije ratifikovana, detaljnije vidjeti u tekstu France and the European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML), preuzeto sa web stranice Vijeća Evrope <http://www.coe.int/> (04. septembar 2016.)

56) The Constitution of the United States, Preamble, www.constitutions.com (22. juni 2016.)

Kanadi. Na taj način je došlo do snažne suverene veze između Britanske krune i Kanade u kojoj većinu stanovništva čine anglofoni sa jedne, te postojanja Kvebeka kao federalne jedinice u okviru Kanade kao homogenog naseljenog područja sa frankofonskim stanovništvom i izraženim osjećajem nacionalnog ponosa sa druge strane. Tradicija ustavnosti, demokratskih načela vladavine i tolerancije je kulminirala mišljenjem Vrhovnog suda koji je ustavnost i demokratsku vlast okarakterisao kao temelj federacije i njene budućnosti; tolerancija u Kanadi se svodi na tolerisanje jednih pored drugih, a ne jednih sa drugim. Dvojni identitet se pojavljuje kao bitan faktor prilikom izjašnjavanja etničkog porijekla građana na popisu, ali je definisanjem naroda Kvebeka kao posebne nacije u okviru jedinstvene Kanade to pitanje dovedeno na novi, viši stepen odnosa.

Povremene neostvarene želje Kvebeka za otcjepljenjem i mišljenje Vrhovnog suda po tom pitanju su postavile temelj novog vremena koje na osnovama ekonomске stabilnosti i „novog balansa“ predstavljaju osnovne generalne stabilnosti društva u izbalansiranom odnosu čiji će dalji razvoj zavisiti upravo od tih faktora.

Traženje nezavisnosti za Kvebek je dio procesa u svijetu u kojem se naročito na početku XXI-og vijeka, svaka sa svojim specifičnostima pomjerila Španija, Ukrajina, Velika Britanija, Belgija ili Bosna i Hercegovina u kojima određene etničke zajednice traže stvaranje sopstvene države. U tom kontekstu se u pojedinim državama traže mišljenja i odluke najviših sudskih instanci (ustavnih ili vrhovnih) sudova, kako je to bio slučaj i u Kanadi.

Vrhovni sud Kanade je jasno, precizno i nedvosmisleno potvrđio sve vrijednosti Kanade kao federalne države i time ojačao temelje njenog ustavnog sistema čime je potvrđio zajedničke vrijednosti. Međutim, zajedničke vrijednosti su okvir zadovoljenja posebnih vrijednosti, koje prema mišljenju suda nije moguće jednostavno ignorisati. U tom smislu je donesen i Zakon o jasnosti koji daje mogućnost „zakonskog i ustavnog“ otcjepljenja uz ispunjavanje određenih uslova, te je potvrđen poseban status Kvebeka kao posebne nacije u okviru jedinstvene Kanade. Na taj način su jasno izražene i potvrđene i zajedničke i posebne vrijednosti, ali na način koji je dodatno potvrđio značaj toga odnosa i koji je održao i potvrđio taj balans u novim redefinisanim odnosima.

Neuspjeli referendumi i mišljenje Vrhovnog suda Kanade su spriječili ostvarivanje prava naroda Kvebeka na samoopredjeljenje do otcjepljenja. Sa druge strane izuzetno dobro se ostvaruje unutrašnji segment prava naroda na samoopredjeljenje koji se nalazi u vidu autonomije homogeno naseljenog Kvebeka. Potvrda borbe Kvibečana za bolji status kao posebnog kolektiviteta je početkom XXI-vijeka dodatno relaksirala situaciju i nije ugrozila funkcionalnost Kanade. To znači da se obje strane balansa potvrđuju i razvijaju bez da su sukobljene u tolikoj mjeri da prave debalans koji ugrožava postojanje ili funkcionisanje cjelokupnog ustavnog i političkog sistema. U tome pogledu i vidimo budućnost kanadske federacije.

Zajedničke vrijednosti treba da se istaknu i daju svoj doprinos u delikatnim situacijama kada zajednici prijeti modifikacija ili otcjepljenje. Tada zajedničke vrijednosti služe kao temelj legitimiteta i opravdanja postojanja države kako su to uradile u Kanadi kada su poslužile Vrhovnom sudu kao temelj mišljenja.

Zajedničke vrijednosti vežu, a posebne dijele i kada imate previše zajedničkog, a pre malo posebnog previše se sistem stegne i guši posebnosti i dovodi do njihovog nezadovoljstva. Kada je situacija obrnuta, previše posebnih vrijednosti i debalans u njihovu korist dovodi do potencijalnog pucanja sistema koji nema dovoljno vezivnih faktora.

Upravo je zbog toga bitan izbalansiran odnos između zajedničkih i posebnih vrijednosti jer prevaga jednih ili drugih uz ostale nepovoljne uslove donosi debalans u funkcionisanju cjeline i dijelova i prijeti njegovom opstanku kao takvog.

III ZAKLJUČAK

Primjer Kvebeku u okviru Kanade pokazuje da je uspostava optimalnog balansa između posebnih i zajedničkih vrijednosti izuzetno osjetljivo pitanje od koga zavise osnovi ustavnog poretku izrazito heterogenog društva, ali i njegov sveukupan društveni razvoj.

U tom pogledu *novi konačni balans* kako smo ga okarakterisali priznjem frankofona i Kvebeka kao posebne nacije zahtijeva puno poštovanje. Takav balans ipak može otici u smjeru koji dodatno jača Kvebek i slabiji državu prvenstveno putem ideja o asimetričnom federalizmu, sada kad već ima i nacionalno asimetričan status i priznanje u odnosu na druge provincije i etničke grupe. U kojem smislu će se kretati ustavne promjene i da li će ih biti teško je predvidjeti, ali se ustavno priznanje asimetrije Kvebeka svakako čini najizglednijim ako do promjena u tome pogledu dođe.

Priznanje *Kvebeka kao posebne nacionalnosti u okviru jedinstvene Kanade* u trenutnim odnosima u Kanadi jeste prema našem mišljenju na tragu teorijskog učenja Ursula Altermatta o razlikovanju državne (Kanada) i kulturne (frankofoni) nacije. Na taj način se građani Kvebeka ujedno osjećaju i kao pripadnici svoje kulturne, jezične i teritorijalne frankofone nacije, ali i kao pripadnici državne političke građanske nacije. Većinska nacija je priznala taj status manjinskoj naciji u vidu historijskog dogovora o budućnosti.

Međutim, i dalje ostaje otvoreno pitanje koliko će priznanje posebne nacionalnosti ići u smjeru stvarnog prihvatanja dvojnog identiteta, a koliko u smjeru poistovjećivanja nacije sa državom u skladu sa shvatanjima jedna nacija-jedna država, odnosno u pogledu Kanade dvije nacije-dvije države. Protek vremena i dalja istraživanja u tome pogledu trebaju pokazati pravi efekat trenutnih društvenih i ustavnih identiteta u Kanadi.

Značaj ustavnog sistema Kanade u regulisanju balansiranog odnosa se naročito odnosi na ulogu Vrhovnog suda kao najvišeg čuvara pravnog poretku. Naime, teorijske postavke narodnog suvereniteta, konstitucionalizma, demokratije kao vladavine naroda, te poštovanje prava manjina su provedene u praksi putem odluke Vrhovnog suda, koji je samo potvrđio značaj tih zajedničkih (univerzalnih) vrijednosti.

Istraživanje je pokazalo da Kanada pitanje etnikultурне heterogenosti i

Kvebek kao posebna nacija u okviru jedinstvene Kanade

određenu težnju ka samostalnosti Kvebeka rješava snažnom potvrdom zajedništva, kao i priznanjem kolektivne (nacionalne) posebnosti Kvebeka. Naime, i nakon održavanja neustavnih referendumu o nezavisnosti Kvebek nije trpio bilo kakve posljedice nego je zadržao svoj poseban ustavni položaj, kojeg je čak i upotpunio priznanjem posebne nacionalnosti.

Metodološki pristup istraživanju nam je omogućio da dogmatskim metodom utvrdimo pravi značaj mišljenja Vrhovnog suda Kanade kao pravne norme, dok je normativni metod smjestio pravni status Kvebeka u jedinstveni državni okvir. Naročito je bitna uloga sociološkog metoda i analize primjene prava u društvu. U tom pogledu idu prvenstveno zaključci o primjeni mišljenja Vrhovnog suda Kanade koje je potvrdilo i osnažilo elemente zajedništva. Ono što je bitno jeste zaključak o procesima koji su slijedili, a to je prvenstveno rezolucija o narodu Kvebeka kao posebnoj naciji u okviru jedinstvene Kanade. Ona ima prvorazredni pravni, politički, ustavni i sveukupno društveni značaj, jer nakon priznanja i potvrde zajedništva, dolazi i do potvrde posebnih vrijednosti Kvebeka.

Adekvatno vrednovanje međuetničkih, kao i odnosa na relaciji država – federalna jedinica je pokazalo da elementi zajedništva (država i građani) kao i elementi posebnosti (nacionalne, etničke, jezične ili vjerske grupe) mogu biti kompatibilni i mogu postojati u jednom skladnom balansiranom odnosu. Posebnost je prihvatile zajedničke vrijednosti, ali i obrnuto francofoni su dobili novi, jači, nacionalni status.

Bitno je naglasiti, priznati i odvojiti status i položaj države nasuprot federalnih jedinica kao i vrijednosti građana kao pojedinaca od etnokulturnih zajednica kao kolektiviteta. Rezultati navedenih procesa u Kanadi su doveli do bitno manjeg uticaja političkih snaga u Kvebeku koje se zalažu za nezavisnost, ali i pokazali svu osjetljivost žive materije odnosa rivalskih homogeno naseljenih etničkih kolektiviteta u jednoj državi.

Možemo konstatovati da se McWhinijeva uopštena teorija pokazala prihvatljivom na primjeru Kanade. Smatramo da federalizam posjeduje kapacitet da kao poseban oblik državnog uređenja u jedinstvenom ustavnom okviru zadovolji različite partikularne interese, kako zajedničke tako i posebne, i to upravo iz razloga što je federalizam prilagodljiv.

Na osnovama federalizma Kanada je izgradila ustavni i politički okvir koji osigurava nužno potrebno *jedinstvo u različitosti*. Ono podrazumijeva

kako priznanje države tako i zaštitu frankofona putem teritorijalne jedinice koja ima *jak* ustavni položaj.

Tema za dalja istraživanja bi mogla da započne pitanjem kako su društveni i ustavni procesi uticali na federalizam u Kanadi i obrnuto.

Svaka od četiri osnovne vrijednosti na koje se Vrhovni sud Kanade baziра u svojoj odluci čine sveukupnost ustavnog i društvenog sistema Kanade. Međutim, te vrijednosti ujedno štite i ustavne nadležnosti i poseban položaj Kvebeka kao frankofonske provincije u Kanadi. U tome nalazimo stvarnu ulogu Vrhovnog suda kao čuvara sistema i balansa koji je vrlo teško uspostaviti, a možda još teže očuvati u procesima koji se svakodnevno mijenjaju i koji su u konačnici i proizveli Kvebek kao *posebnu naciju u okviru jedinstvene Kanade*.

QUEBEC AS A SEPARATE NATION IN SOVEREIGN CANADA

Abstract

Canada is a very heterogeneous political community with a large number of ethnic and language collectives in which thirteen different ethnic groups have more than a million people. Quebec especially stands out as a francophone province which has aspirations to become an independent country. The relationship between Canada as a country and Quebec as its federal unit is determined as a factor of (in)stability of the whole state system. Canada is very decentralized federation to the extent that it is often called confederation. When it comes to the state's unity, the Advisory opinion of the Canada's Supreme court, which states that federalism, democracy, constitutionalism, rule of law and taking into consideration minorities' rights function symbolically and make connected system of Canada as a federal country, is especially distinguished. The real role of the Supreme court is in fact the protection of federalism which secures in Canada the vital necessary unity of diversity which implies not only recognition of the state, but also protection of francophones through the territorial unit Quebec as a separate nationality in sovereign Canada.

Key words: federalism, Supreme court, constitutionalism, Quebec, referendum, nation